

MEĐUNARODNO PRIZNANJE HRVATSKOGA JEZIKA

dgovor na članak S. Babića iz Jezika, br. 5., 2008.

Prvoga rujna 2008. godine međunarodno je priznat hrvatski jezik! Od toga datuma promijenjena je međunarodna norma ISO 639:1988/B i hrvatskom je jeziku (prvi put kao samostalnom) dodijeljen kôd kojim se pisana građa, ali i jezične kompetencije iskazane kroz međunarodne službene dokumente, može označiti da su pisane hrvatskim jezikom.

Glavni ravnatelj Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu Tihomil Maštrović u članku „Međunarodno priznanje hrvatskoga jezika“ objavljenom u Jeziku, br. 4., 2008. potanko je opisao tijek nastojanja koja su rezultirala promjenom koda za jezik. Promjenom bitnom, ne samo za knjižničarsku zajednicu, već i za sve koji se bave hrvatskom pisanom riječi koja od sada postaje jasno određena u svim svjetskim fondovima znanja.

Neugodno nas je, stoga, zatekao članak S. Babića pod naslovom „Još o hrvatskome jeziku u Europskoj uniji“ objavljen u Jeziku, br. 5., 2008. U članku je izneseno niz tvrdnji koje mogu čitatelje dovesti u zabludu. Obaveza mi je, i profesionalna i moralna, da kao netko tko je osobno sudjelovao u tom postignuću, odgovorim na navode S. Babića i njegovom pokušaju potiranja velikog uspjeha kojeg je ostvarila Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, te Hrvatski zavod za norme i kolege iz komplementarnih ustanova iz Srbije (Narodna biblioteka Srbije i Institut za standardizaciju).

S. Babić navodi: „Odavno smo pobijedili u knjižničarstvu jer je 1988. u Međunarodnoj organizaciji za standardizaciju (ISO), u njen popis od 146 jezika ušao i hrvatski s kraticom *hr* (odakle je 1970. bila izbačena zauzi-

manjem beogradskih krugova), ravnopravno sa srpskom kraticom *sr*, iako je postojao i srpskohrvatski s kraticom *sh*.“

Službena povijest ISO norme za jezike ponešto je drugačija od tog navoda.

Prvo, zaključak da smo „odavno pobijedili u knjižničarstvu“ nema nikakve veze s ISO normom koja se spominje (ISO 639:1988). Jedina norma za jezik relevantna u knjižničarstvu upravo je ona (ISO 639-2:1988/B) koju smo našim zalaganjem uspjeli promijeniti i u koju je prvi put uveden hrvatski jezik koji do tada nije postojao za knjižničarstvo!

Povijest ide kako slijedi. Godine 1967. International standard organization (ISO) izdala je preporuku ISO R 639, kao prvi međunarodni dokument o oznakama jezika, te je predočena kao alat koji daje jednoznačne definicije različitih naziva jezika koji se upotrebljavaju. Obuhvaćala je 38 svjetskih jezika, s dvoslovnim oznakama za različite upotrebe (za označivanje jezika kojima se govori na skupovima, za oznake jezika u dokumentima, za bibliografsku upotrebu, za terminološku upotrebu, za oznake u višejezičnim rječnicima), a utvrđivala je i oznake zemalja (povezano s oznakom jezika koji se u određenoj zemlji govori). U preporuci ISO R 639 kao jedan od osam slavenskih jezika bio je naveden srpsko-hrvatski i njegova je oznaka bila *sh* uz *YU* kao oznaka zemlje u kojoj se taj jezik govori. U Preporuci nije bilo ni hrvatskog ni srpskog jezika, ali ni npr. albanskog ni makedonskog jezika.

Prva međunarodna norma za oznake jezika je ISO 639:1988 i ona utvrđuje oznake za predočavanje naziva različitih jezika ponajprije za terminološku, leksikografsku i lingvističku uporabu, ali predviđa i mogućnost uporabe oznaka za bilo koju drugu svrhu kada se traži uporaba kodirane oznake jezika. Ona obuhvaća 136 svjetskih jezika, a među dvanaest slavenskih jezika koji su izdvojeni kao jedna obitelj svjetskih jezika,

navedeni su i hrvatski i srpski jezik koji su dobili posebne oznake, ali je na popisu jezika zadržan i srpsko-hrvatski jezik.

Kako je razvidno iz ISO oznake koja ima i godinu stupanja na snagu (primjene) prve norme ISO 639:1988 je 1988. godina. Dakle, tvrdnja da je oznaka za hrvatski jezik izbačena iz ISO norme 1970. godine „zauzimanjem beogradskih krugova“ jednostavno ne stoji. Postojala je preporuka iz 1967. godine u kojoj nije bilo hrvatskog jezika i prva prava norma iz 1988. godine u kojoj se javlja kôd za hrvatski jezik. Između nema nikakvih ubacivanja i izbacivanja. Tako stoji i u dokumentaciji Zavoda za norme (objavljen u Glasilu HZN broj 4/2008).

Daljnijim razvojem međunarodne normizacije u području oznaka za jezike dovodi do objave nove međunarodne norme u dva dijela: ISO 639-1:2002 i ISO 639-2:1998. Prvi je dio norme ISO 639-1:2002 tehnička revizija norme ISO 639:1988 i utvrđuje dvoslovne oznake jezika. Obuhvaća preko dvjesto različitih svjetskih jezika, jezici se više ne prikazuju u skupinama (obiteljima jezika), a hrvatski i srpski jezik uključeni su sa svojim ranije utvrđenim dvoslovnim oznakama. U normi je zadržan i srpskohrvatski jezik.

Drugi dio norme (ISO 639-2:1998) utvrđuje troslovne oznake jezika, ali sastoji se od dvije skupine oznaka. Jedna za bibliografsku upotrebu (ISO 639-2/B) i druga (ISO 639-2/T) koja utvrđuje oznake za terminološku upotrebu. Uspostavljeni su kriteriji za određivanje oznaka u jednoj i drugoj skupini. Dva su istovjetna: izvorni naziv jezika i prednost koju određena zemlja daje određenoj oznaci svoga jezika, ali treći je kriterij različit za prvu i drugu skupinu. Pri utvrđivanju oznaka za bibliografsku upotrebu jedan je od kriterija bio već uspostavljena uporaba oznaka u nacionalnim i međunarodnim bazama bibliografskih podataka. I u tome leži ključna problematika i izvorište svih bibliografskih

problema vezanih uz kôd za hrvatski jezik. Naime, postojeće baze bibliografskih podataka već su otprije bile kodirane kodom *scr* koji je trebao predstavljati hrvatski jezik, a u stvarnosti je predstavljao *Serbo-Croatian Roman*, jednako tako bio je tretiran srpski jezik oznakom *scc* predstavljajući akronim od *Serbo-Croatian Cyrillic*. Upravo ta norma (ISO 639-2/B) određivala je oznaku za jezik kojim je neki dokument napisan ili zabilježen, oznaku za jezik na kojem su stvoreni zapisi za rukovanje dokumentima (narudžbe, bibliografski zapisi i slično), za označivanje jezičnih kompetencija delegata na skupovima te za označivanje izvornog jezika nekog dokumenta. Sve oznake jezika koje su se javljale u informacijskim tehnologijama (poglavito bibliografske baze podataka), a oslanjale su se na međunarodne norme bile su kodirane pogrješnim kodom. I nama neprihvatljivim. Promjena te norme koja je zadirala duboko u samu srž podatka o jeziku jest ono što smo postigli.

Drugi navod S. Babića, koji odmah slijedi, glasi: „Svaki je od njih imao i svoj posebni broj prema Univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji (UDK), srpski 861, hrvatski 862, a srpskohrvatski nije imao svojega posebnoga broja, već se izvodio iz srpskoga i hrvatskoga 861/862, i odonda su se dugo rabili ti posebni brojevi. Iako se u potpunosti ne snalazim u UDK brojevima, znam da su novom reformom UDK brojeva ti brojevi promijenjeni, ali su hrvatski i srpski zadržali svoje posebne brojeve, hrvatski 811.163.42, srpski 811.163.41. Odjek tih razlika u domaćoj i međunarodnoj javnosti nije bio gotovo nikakav.“

Za početak treba istaknuti što je Univerzalna decimalna klasifikacija (UDK). Razvila su ju dva belgijska bibliotekara krajem 19. st. na osnovu Deweyeve decimalne klasifikacije, sada se razvija kroz UDK konzorcij. Osnovan 1991. godine kao neprofitna,

samofinancirajuća organizacija, Konzorcij čine ustanove članice i članovi uredničkog i savjetodavnog odbora. Ustanova članica je pet, iz raznih europskih zemalja (Španjolska, Velika Britanija, Belgija, Češka i Rusija). Konzorcij se financira isključivo prodajom prava na upotrebu UDK tablica. UDK se primjenjuje uglavnom u Europi, no u svijetu su daleko zastupljenije Deweyeva decimalna klasifikacija (DDC) i klasifikacija Kongresne knjižnice (LCC) koja je najraširenija u akademskim knjižnicama u Americi i drugdje. Oznakama DDC i LCC određuje se i smještaj građe na policama, dok se UDK oznake koriste samo za sadržajni opis građe. (Postupcima kraćenja UDK broja određuje se i smještaj građe, ali to nije glavna namjera upotrebe).

UDK tablice sastoje se od glavnih brojeva i općih pomoćnih oznaka. Glavnim se oznakama određuje kategorija ljudskog znanja ili discipline kojoj djelo pripada, a pomoćnim se oznakama određuje npr. vrijeme, mjesto, oblik građe ili jezik kojim je djelo napisano. Klasifikacijske se oznake u UDK tablicama mijenjaju svake godine i krajem godine se objavljuje novo izdanje tablica, s većim ili manjim promjenama, dopunama i slično.

U prvom dijelu citata S. Babić navodi opće pomoćne oznake za jezik (trebalo bi ih pisati sa znakom jednakosti ispred: =862). Tom se oznakom označava jezik građe, ali primjenjuje se, npr. u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, najčešće samo kao oznaka za jezik u književnosti i referentne literature. Sva se ostala djela ne označavaju oznakom za jezik (iako mogu).

Za razliku od DDC ili LCC pri upotrebi UDK oznaka moguće je kombiniranje brojeva i to je osnovni smisao i modus operandi cijele UDK. Stoga konstatacija kako „srpsko-hrvatski nije imao svojega posebnoga broja, već se izvodio iz ...“ nema težinu koja joj je namijenjena.

U drugom dijelu citata spominje se „reforma UDK brojeva“. Pretpostavka je da se misli na izmjene, nova izdanja, pretpostavljam na ona iz devedesetih godina i navode se glavni brojevi kojima se određuje područje kojemu djelo pripada (oznaka 811.163.42 sastoji se iz glavnog broja 811 – lingvistika i opće pomoćne oznake za jezik =163.42 – hrvatski jezik), dakle ovdje je riječ o oznakama za područje lingvistike hrvatskoga jezika i one ne govore nužno o tome na kojem je jeziku djelo napisano.

„Odjek tih razlika u domaćoj i međunarodnoj javnosti nije bio gotovo nikakav“, zaključuje S. Babić. S pravom je odjek i morao izostati jer radi se o relativno lako promjenjivom, otvorenom europskom sustavu, u kojemu se razlike ističu kako bi se njihovim kombiniranjem dobila što potpunija oznaka. Iako su dvije članice UDK konzorcija državni zavodi za norme (Španjolska i Velika Britanija) u Britanskoj se nacionalnoj knjižnici, ali i u drugim britanskim knjižnicama, koristi Deweyeva klasifikacija, UDK se koristi ipak daleko manje nego li DDC i u stalnom je razvoju i promjeni. To što u UDK tablicama trenutačno nema bosanskog (bošnjačkog) jezika ne znači da se ne će pojaviti u novom izdanju.

Nije stoga bitno što se neka knjiga sadržajno opisivala kao djelo iz hrvatske književnosti, taj podatak i ne može biti sporan, već je bit to što je bibliografski zapis u bazi podataka za tu istu knjigu sadržavao oznaku kako je ona napisana srpsko-hrvatskim jezikom.

To je ono što smo mijenjali, što je srž međunarodne norme – ne UDK oznaka već nepobitna činjenica da ISO norma propisuje da je jezik u upotrebi hrvatski i ni jedan drugi (bilo postojeći, bilo izmišljena tvorevina).

Postignuće izmjene ISO norme, nije samo postignuće priznanja hrvatskoga jezika na međunarodnoj sceni, već je istodobno i

priznanje hrvatske pisane baštine kao bitnog čimbenika i sastavnog dijela svjetske kulturne baštine. Hrvatske se autore nakon ovog priznanja prvi put u svjetskom kulturnom krajoliku prepoznaje kao hrvatske autore, koji ravnopravno svojim radom nastoje doprinostiti svjetskoj riznici znanja, istodobno unoseći u nju hrvatski nacionalni trag, čime i hrvatski nacionalni identitet u punom opsegu postaje prepoznatljiv na globalnoj razini.

Glavni ravnatelj NSK, Tihomil Maštrović apsolutno je u pravu kada piše kako je: „ostvareno prevažno postignuće za hrvatsku pisanu riječ, a hrvatski jezik, to najvažnije obilježje hrvatskog nacionalnog identiteta, napokon je dobio ravnopravan međunarodni suvereni položaj“ (Jezik, br. 4., 2008).*

XIV. DRŽAVNO NATJECANJE IZ HRVATSKOGA JEZIKA

Natjecanje iz hrvatskoga jezika, 14. po redu, provedeno je pod pokroviteljstvom Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje od 5. do 7. travnja 2009. u Zadru.

Kao i svake godine na natjecanju su sudjelovali učenici sedmih i osmih razreda osnovne škole i učenici svih četiriju razreda srednje škole na trima razinama: školskoj (22. siječnja 2009.), županijskoj (27. veljače 2009.) i državnoj (od 9. do 11. travnja 2009.).

Sagledavajući i prateći rezultate koje su učenici ostvarili na svim razinama, može se zaključiti da se ostvaruju ciljevi natjecanja: poticanje učenika na proučavanje područja hrvatskoga jezika koja ih zanimaju na te-

Lobel Machala

Voditelj Odsjeka za nacionalne bibliografije, Niz A – knjige
Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

*Ne mogu ulaziti u ovu zamršenu problematiku, ali znam da sam kao urednik Jezika pod znanstvene članke stavljao UDK brojeve u kojima je hrvatski književni jezik imao svoj poseban broj. Na primjer u 1. broju 34. godišta Jezika, Zagreb, listopad 1986., Katičićev članak O višeznačnosti pojma jezik ima broj UDK 801.54:808.62. i to nije broj ni srpskoga ni srpskohrvatskoga jezika.

Stjepan Babić

melju izbornih sadržaja redovnih programa i literature; poticanje spoznaje o vrijednosti stečenoga znanja, vještina i sposobnosti te njihove primjene u daljnjoj naobrazbi i razvijanju jezične kulture; razvijanje i poticajne pozitivne motivacije za samovrjednovanje i vrjednovanje znanja, vještina i sposobnosti; uočavanje najuspješnijih učenika i učenika radi daljnje podrške u razvoju; poticanje standardizacije testova i vrjednovanja; razumijevanje iskustava učitelja i nastavnika stečenih tijekom rada s učenicima u redovnim i izvannastavnim aktivnostima koje se odnose na hrvatski jezik.

Jezično-komunikacijske učeničke sposobnosti ispituju se zadatcima zatvorenoga i otvorenoga tipa koje sastavlja Državno povjerenstvo za sve tri razine. Članovi su Državnoga povjerenstva XIV. natjecanja bili: prof. dr. sc. Ivo Pranjković, predsjednik Povjerenstva; recenzenti: dr. sc. Krešimir Mićanović, Mirela Barbaroša-Šikić, prof.,